

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 340.114

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-3-6>

ДЕМОКРАТИЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДЗВІТНОСТІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Боняк Валентина Олексіївна,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
проспект Гагаріна, 26, Дніпро, 49005, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5128-7994>

***Анотація.** Стаття присвячена проблемам здійснення демократичного контролю як інструменту забезпечення підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування. У статті розкривається зміст такого контролю, висвітлюється законодавство, яке його визначає і здійснюється аналіз такого законодавства, досліджуються види контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування. Звертається увага на те, що підзвітність та відповідальність органів місцевого самоврядування перед громадою, реальний та ефективний контроль за їх діяльністю є запорукою високого рівня довіри населення до місцевої влади та її інститутів. У статті обґрунтовується, що реалізація принципів підзвітності та відповідальності місцевого самоврядування відбувається саме через здійснення державного і громадського контролю. Тому, контроль є важливим інструментом зв'язку між місцевою владою та мешканцями громади і засобом успішного функціонування органів місцевого самоврядування щодо виконання соціальних завдань і зобов'язань. Звертається увага на те, що саме через здійснення контролю відбувається розуміння місцевою владою суспільних потреб та проблем, які через контрольні заходи їй доносяться мешканцями територіальної громади. У статті робиться висновок, що контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування є засобом реалізації засад підзвітності та відповідальності місцевої влади, формою реалізації мешканцями територіальної громади здійснення спостереження та перевірки виконання місцевою владою своїх соціальних зобов'язань та функцій, закріплених у законодавчих актах, програмах державного, регіонального та місцевого розвитку. У статті сформульовано завдання контролю, якими є дотримання режиму законності та підвищення ефективності функціонування органів місцевого самоврядування; підвищення рівня підзвітності місцевої влади перед мешканцями територіальної громади; усунення порушень законодавства, прав та інтересів населення територіальної громади; покращення взаємодії та взаємозв'язків місцевої влади з населенням; покращення якості та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Вказується на необхідність прийняття спеціального законодавчого акту, який має врегульовувати питання здійснення демократичного контролю в Україні.*

***Ключові слова:** принцип підзвітності та відповідальності, територіальна громада, контроль та нагляд, органи місцевого самоврядування, децентралізація влади, громадянське суспільство, верховенство права та законність, демократія, управління.*

Boniak Valentyna. DEMOCRATIC CONTROL AS A TOOL FOR ENSURING ACCOUNTABILITY AND RESPONSIBILITY OF LOCAL GOVERNMENT BODIES

***Abstract.** The article is devoted to the problems of implementing democratic control as a tool for ensuring accountability and responsibility of local self-government bodies. The article reveals the content of such control, highlights the legislation that defines it and analyzes such legislation, examines the types of control over the activities of local self-government bodies. Attention is drawn to the fact that accountability and responsibility of local self-government bodies to the community, real and effective control over their activities are a guarantee of a high level of public trust in local government and its institutions. The article substantiates that the implementation of the principles of accountability and responsibility of local self-government occurs precisely through the implementation*

of state and public control. Therefore, control is an important communication tool between local authorities and community residents and a means of successful functioning of local self-government bodies in fulfilling social tasks and obligations. Attention is drawn to the fact that it is precisely through control that the local government understands public needs and problems, which are reported to it by residents of the territorial community through control measures. The article concludes that control over the activities of local self-government bodies is a means of implementing the principles of accountability and responsibility of local authorities, a form of implementation by residents of a territorial community of monitoring and checking the fulfillment by local authorities of their social obligations and functions, enshrined in legislative acts, programs of the state, regional and local development. The article formulates the tasks of control, which are compliance with the regime of legality and increasing the efficiency of the functioning of local self-government bodies; increasing the level of accountability of local authorities to residents of the territorial community; elimination of violations of legislation, rights and interests of the population of the territorial community; improving interaction and relationships between local authorities and the population; improving quality and making informed management decisions. It is pointed out the need to adopt a special legislative act, which should regulate the issue of democratic control in Ukraine.

Key words: principle of accountability and responsibility, territorial community, control and supervision, local self-government bodies, decentralization of power, civil society, rule of law and legality, democracy, management.

Постановка проблеми. Упродовж останніх років в нашій державі відбуваються процеси децентралізації та автономії органів місцевого самоврядування. Важливими наслідками цих процесів є демократизація управління на місцевому рівні, розосередження фінансово-економічних, управлінських, правотворчих та інших функцій, які поступово передаються від центральних органів влади місцевим.

Органи місцевого самоврядування в процесі децентралізації влади набувають все більше повноважень здійснення місцевого управління, що в свою чергу робить актуальним питання їх підзвітності та відповідальності перед громадою, здійснення демократичного контролю за діяльністю місцевої влади. Підзвітність та відповідальність органів місцевого самоврядування перед громадою, реальний та ефективний контроль за їх діяльністю є запорукою високого рівня довіри населення до місцевої влади та її інститутів.

У зв'язку з чим стає актуальною проблема висвітлення на сторінках цього дослідження питання здійснення контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади та як засобу реалізації принципів підзвітності та відповідальності.

Аналіз останніх досліджень. Значний вклад в проблематику дослідження функціонування органів місцевого самоврядування внесли такі вчені, як Н.В. Бодак [1], Л.Р. Наливайко [2; 3], О.М. Чернеженко [4], І.О. Степанець [5], Л.О. Лялюк [6], А.С. Матвієнко [7],

В.Д. Черній [8], А.В. Цабєка [9], Д.Є. Хріплиць [10], В.О. Остапчук [11], П.О. Нагорний [12] та інші. Поряд з цим, вказаними та іншими вченими здебільшого увага приділялася проблемам реформування та децентралізації місцевого самоврядування. Окремих досліджень контролю, як інструменту забезпечення підзвітності та відповідальності місцевої влади проводилося недостатньо.

Метою статті є висвітлення сутності та властивості здійснення демократичного контролю як інструменту забезпечення підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування.

Матеріали та методи. Методологічною основою для пізнання особливостей здійснення демократичного контролю як інструменту забезпечення підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування стали загальнофілософські підходи, загальнонаукові, конкретно-наукові та власні методи правознавства. Завдяки комунікативному підходу визначено умови для покращення взаємодії та взаємозв'язків місцевої влади з населенням в контексті здійснення демократичного контролю як інструменту забезпечення підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування. Системний підхід використано для встановлення умов дотримання режиму законності та підвищення ефективності функціонування органів місцевого самоврядування. Логічний метод застосовувався для уточнення та обґрунту-

вання різноманітних авторських положень. Формально-правовий метод використано під час аналізу нормативно-правових актів у сфері здійснення демократичного контролю як інструменту забезпечення підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування. Нормативну основу дослідження склали Закони України (зокрема, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про статус депутатів місцевих рад», «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації» та ін.), підзаконні акти. Емпіричну основу дослідження становлять міжнародні аналітичні записки, інформаційно-довідкові видання.

Викладення основного матеріалу. Говорячи про контроль, як функцію державного управління, можна зазначити, що в умовах децентралізації влади мета такого контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування буде полягати у тому, що завдяки йому, по-перше, здійснюється перевірка за тим, як органи місцевого самоврядування виконують завдання, які випливають із законодавства про місцеве самоврядування, із програм регіонального та місцевого розвитку, з управління фінансово-економічними ресурсами, майном, яке знаходиться у комунальній власності, розподілі і витраті коштів місцевого бюджету та тих, що виділяються для реалізації програм місцевого та регіонального розвитку тощо. По-друге, мета такого контролю також полягає у перевірці практичного результату, який відчуває населення, мешканці громади від діяльності органів місцевого самоврядування з виконання тих завдань та функцій, які вони мають здійснювати відповідно до законодавства. В цьому разі контроль слугує інструментом з'ясування, як органи місцевого самоврядування виконують свої соціальні завдання і функції. По-третє, мета такого контролю також слугує інструментом дотримання режиму законності за діяльністю органів місцевого самоврядування, а саме це стосується способів та засобів, які використовуються місцевою владою для здійснення своїх завдань та функцій, адже вони, способи

та засоби діяльності мають відповідати законодавству. Органи місцевого самоврядування з виконання завдань та функцій мають діяти у спосіб, який відповідає чинному законодавству, не перевищувати обсяги і межі повноважень та дотримуватися законів України. По-четверте, мета такого контролю також полягає у виявленні порушень законодавства, відхилень від діяльності та тих цілей, що мають досягатися внаслідок реалізації законодавства, державних, регіональних та місцевих програм розвитку тощо. Контроль дозволяє не тільки виявити відповідні відхилення, але й висвітлити причини та умови, які цьому сприяли, встановити посадових та службових осіб місцевого самоврядування, хто винен у цьому.

Можна стверджувати, що реалізація принципів підзвітності та відповідальності місцевого самоврядування відбувається саме через здійснення державного і громадського контролю. Тому, контроль є важливим інструментом зв'язку між місцевою владою та мешканцями громади і засобом успішного функціонування органів місцевого самоврядування щодо виконання соціальних завдань і зобов'язань. Саме через здійснення контролю відбувається розуміння місцевою владою суспільних потреб та проблем, які через контрольні заходи їй доносяться мешканцями територіальної громади.

Залежно від суб'єктів, які мають повноваження на здійснення контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування можна виокремити такі його види, як державний і громадський.

Державний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади постійно зменшується. У зв'язку з чим набувають свого значення принципи підзвітності та відповідальності місцевої влади перед територіальною громадою, які втілюються у формі громадського контролю.

Поряд з цим державний контроль в умовах децентралізації влади представляє собою комплекс заходів і засобів, які використовуються органами законодавчої, виконавчої та судової влади за управлінською і фінансовою діяльністю органів місцевого самоврядування. Крім того, у разі делегування повно-

важень органу державної влади, він може здійснювати контроль за місцевою владою за тим, як відбувається реалізація делегованого повноваження.

Громадський контроль здійснюється мешканцями територіальної громади особисто, через різноманітні громадські об'єднання, волонтерів, профспілкові організації, політичні партії тощо. Також мешканці територіальної громади можуть мати доступ до інформації, яка стосується діяльності органів публічної влади через інститути звернення громадян, запиту про публічну інформацію, шляхом подання електронних петицій, особистого відвідування посадових осіб органів місцевого самоврядування, шляхом взяття у часті у засіданнях місцевих рад, проведенні громадських слухань та обговорень.

Цілком слушно зазначає Л. Наливайко та А. Орешкова, що громадський контроль є різновидом видів соціального контролю який реалізується у формі публічної перевірки діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування з використанням комплексу здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних заходів із боку громадян та їх об'єднань в умовах розбудови демократичної, соціальної, правової держави [13, с. 51].

Дійсно, державний та громадський контроль є інструментом комунікації мешканців територіальної громади з органами місцевого самоврядування в питаннях дотримання режиму законності, корегування та внесення змін у діяльність місцевої влади, спрямуванню такого корегування у здійснення своїх обов'язків згідно з приписами законодавства тощо.

Як гарантія реалізації принципів підзвітності та відповідальності контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування регулюється як нормами міжнародного так вітчизняного законодавства. Основними міжнародними правовими актами, що визначають засади контролю за функціонуванням місцевого самоврядування є Європейська хартія місцевого самоврядування [14], Рекомендації № R(97)7 Комітету міністрів Ради Європи «Про місцеві громадські служби і права

користувачів їхніх послуг» [15], Рекомендація Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи № 61 (1999) [16] та Біла книга європейського врядування [17].

Наприклад, у Білій книзі європейського врядування наголошується про залучення громадськості до здійснення контролю за роботою місцевого самоврядування. Вказується на підзвітність та підконтрольність громади за їх діяльністю. Важливими уявляються нам Рекомендації Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи № 61 (1999) [16], які місять низку положень щодо форм контролю за органами місцевої влади, зокрема такі як регіональний омбудсмен, публічні обговорення адміністративних і соціальних послуг. У Рекомендаціях Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи № 61 (1999) [16] вказується на доцільність впровадження регіональних омбудсменів у діяльності місцевого самоврядування. Конгрес рекомендує урядам держав членів Ради Європи, де на національному рівні вже створено інститут уповноваженого з прав людини, керуючись принципами, ухваленими в Резолюції Ради Європи № 80 (1999), сприяти запровадженню відповідних інститутів на місцевому й регіональному рівнях і належним чином інформувати громадян про завдання й можливості таких інститутів [18]. На нашу думку, впровадження регіонального омбудсмена є доволі перспективним заходом для нашого законодавства і для покращення здійснення контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування.

Щодо вітчизняного законодавства, то слід зазначити, то воно містить систему положень, які визначають здійснення контролю за органами місцевого самоврядування. Саме через ці законодавчі положення відбувається реалізація принципів підзвітності та відповідальності місцевої влади. До норм вітчизняного законодавства у цій сфері можна віднести Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [19], «Про службу в органах місцевого самоврядування» [20], «Про статус депутатів місцевих рад» [21], «Про звернення громадян» [22], «Про доступ до публічної інформації» [23].

Вітчизняне законодавство також визначає правовий статус суб'єктів здійснення контрольної діяльності, зокрема це стосується інститутів громадянського суспільства. Важливими законодавчими актами є закони України: «Про громадські об'єднання», «», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності». Названі вище, та інші законодавчі акти містять положення, які визначають форми, засоби, суб'єктів контролю.

Наприклад, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає такі форми вирішення важливих питань місцевого значення, як референдум, загальні збори. Мешканці територіальної громади через громадські ініціативи можуть вирішувати питання щодо покращення соціальних питань, розвитку медичних, культурних, земельних відносин, розбудови транспортної інфраструктури, створення освітніх, спортивних культурних закладів та інші [19].

Важливою формою контролю можна назвати громадські слухання, під час яких члени територіальної громади можуть виносити важливі питання місцевого значення. На цих слуханнях мешканці мають право вносити пропозиції, отримувати роз'яснення від органів місцевої влади, порушувати інші питання. Громадські слухання є важливим заходом на якому здійснюється обмін думок між мешканцями територіальної громади і представниками місцевого самоврядування з приводу суперечливих або важливих питань розвитку місцевості. Вони надають змогу отримати взаємний зв'язок між населенням та місцевою владою. Важливим інструментом контролю є здійснення звітування органами та посадовими особами місцевого самоврядування. Звітування, згідно із законодавства, органи та посадові особи місцевого самоврядування проводять систематично. Звіти можуть оприлюднюватися як в офіційних друкованих видання, через веб-сторінки органу місцевого самоврядування, або за зустрічах з мешканцями громади.

Позитивним є те, що вказані вище, та інші законодавчі і підзаконні правові акти містять норми, що визначають форми та суб'єктів

здійснення контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування, втілюючи у життя Конституційні положення та засади підзвітності та відповідальності місцевого самоврядування.

Поряд з цим, окремий нормативно-правовий акт, який би врегульовував питання контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування відсутній. В цілому сама система законодавства у цій сфері є розпорошеною і несистематизованою і потребує упорядкування та деталізації положень щодо форм, методів і суб'єктів контролю.

Як зазначають фахівці, що вивчали питання правозастосовної практики контрольних заходів, то зараз існує наявність у нормативно-правовій базі, яка регулює відносини у сфері місцевого самоврядування, прогалин і нечітко визначених, колізійних положень, що негативно впливає на забезпечення конституційного права територіальних громад і їх органів самостійно вирішувати питання місцевого значення [24, с. 243]. У зв'язку з цим в науковій літературі домінує думка, що для створення умов всебічного розвитку демократії в Україні, становлення ефективної, самостійної системи місцевого самоврядування, яка б функціонувала на засадах транспарентності, та для розширення правових можливостей громадянського суспільства потрібно закріплення інституту громадського контролю на законодавчому рівні – у Законі України «Про громадський контроль». У цьому законі доцільно врегулювати єдиний, цілісний механізм контролю громадян та їх об'єднань за всією системою органів публічної влади [25, с. 71].

Водночас, актуальними і такими, що потребують вирішення, є питання, пов'язані із реальною здатністю мешканців територіальної громади реалізовувати свої контрольні права. Особливо це ускладнюється в умовах воєнного стану. Під час воєнного стану органи місцевого самоврядування можуть не оприлюднювати проекти рішень. Діяльність депутатських комісій та місцевих рад не оголошується попередньо та може відбуватися у закритому форматі. Публічні електронні рес-

стри (особливо щодо земельних ділянок, містобудівної документації) можуть бути закриті для громадян. Крім того, у деяких громадах тимчасово припинилося проведення конкурсів громадського бюджету або відтермінувалися проекти бюджетів участі [26; 27, с. 42; 28; 29].

Чинне законодавство, яке регулює контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади, складаючись із чисельних законодавчих актів, обумовлює складність розуміння та застосування їх на практиці. Особливо це стосується розуміння громадянами, який акт слід застосувати, коли виникла необхідність отримати інформацію про діяльність органів місцевого самоврядування, організувати вирішення важливих питань для розвитку територіальної громади, проконтролювати витрати коштів місцевого бюджету, доцільності встановлення місцевих податків, ліквідації комунальних закладів, якість управлінських рішень тощо. В таких умовах представникам територіальної громади важко визначитися із реалізацією своїх можливостей в питаннях інформування та впливу на місцеву владу щодо розподілу та витрачання бюджетних коштів органів місцевого самоврядування на ті чи інші сфери розвитку територіальної громади, доцільності та обґрунтованості прийняття управлінських рішень. Вирішення цих складних питань потребує, насамперед, систематизації чинного законодавства у напрямку прийняття, як вже наголошувалося вище, окремого правового акту у сфері контролю.

В цілому реалізація принципів підзвітності та відповідальності органів місцевого самоврядування не буде ефективною, якщо не буде створено систему дієвого контролю за виконанням органами місцевого самоврядування своїх соціальних зобов'язань та функцій. Механізми та процедури контролю мають бути систематизовані в окремому нормативно-правовому акті, заходи та форми контролю мають бути дієвими і результативними, і такими, що здатні організовано та

цілеспрямовано вирішувати ті проблеми, які виникають між мешканцями територіальної громади і місцевою владою у важливих питаннях розвитку села, селища чи міста. Контрольні заходи мають бути ефективними, тобто такими, що створюють взаємодію та канали зав'язків між населенням та місцевою владою.

Контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування є не тільки невід'ємною складовою для розвитку України, як правової і соціальної держави, але й потрібен і владі, як інструмент підзвітності та відповідальності, так і самим мешканцям територіальної громади, як інструмент реального здійснення народовладдя та реального управління місцевими справами. Ми переконані у тому, що ефективність діяльності органів місцевого самоврядування на пряму пов'язана із можливістю бути підзвітною та відповідальною, що можливо забезпечити шляхом існування дієвого механізму контролю, який також додатково слугує й засобом взаємозв'язку місцевої влади та населення, узгодження з населенням своєї діяльності, відповідно до суспільних потреб і інтересів.

Висновки. Отже, контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування є засобом реалізації засад підзвітності та відповідальності місцевої влади, формою реалізації мешканцями територіальної громади здійснення спостереження та перевірки виконання місцевою владою своїх соціальних зобов'язань та функцій, закріплених у законодавчих актах, програмах державного, регіонального та місцевого розвитку. Завданнями такого контролю є дотримання режиму законності та підвищення ефективності функціонування органів місцевого самоврядування; підвищення рівня підзвітності місцевої влади перед мешканцями територіальної громади; усунення порушень законодавства, прав та інтересів населення територіальної громади; покращення взаємодії та взаємозв'язків місцевої влади з населенням; покращення якості та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Бодак Н.В. Реалізація принципу децентралізації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2016. № 36, Том 2. С. 20–23.
2. Наливайко Л.Р. Контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування: поняття і види, об'єкт та предмет. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 8–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2021_2_3
3. Наливайко Л. Р. Принцип субсидіарності як один із головних принципів діяльності органів місцевого самоврядування. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. 2015. Вип. 6(1). С. 28-31. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2015_6\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2015_6(1)_8).
4. Чернеженко О. М. Місцеве самоврядування: власна відповідальність та демократія. *Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 19–20 жовт. 2018 р.). Харків : Асоц. аспірантів-юристів, 2018. С. 27–30.
5. Степанець І.О. Теоретичні та нормативно-правові основи територіальної організації влади в Україні. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Географія»*. 2016. Вип. 28. № 3–4. С. 125–133.
6. Лялюк О.Ю. Територіальна організація публічної влади в Україні як конституційно-правова категорія. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_1_4
7. Матвієнко А.С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 376 с.
8. Черній В.Д. Адміністративно-правове регулювання функціонування системи органів місцевого самоврядування в Україні: стан дослідженості. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2020. № 45. С. 68–72.
9. Цабєка А. В. Делегування повноважень у механізмі децентралізації органів виконавчої влади в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 2. С. 106–111. DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.18>.
10. Хріпливець Д. Є. Теоретичні засади моделей місцевого самоврядування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=188>.
11. Остапчук В. О. Фінансова децентралізація в Україні: поточний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. «Економіка і менеджмент»*. 2017. Вип. 23. Ч. 2. С. 68–71.
12. Нагорний П. О. Специфіка повноважень місцевих державних адміністрацій як суб'єктів адміністративної нормотворчої діяльності в управлінні регіонами України. *Форум права*. 2017. № 3. С. 134–139.
13. Наливайко Л., Орешкова А. Громадський контроль в умовах сучасних євроінтеграційних процесів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 47–55.
14. European Charter of Local Self-Government URL: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/122>
15. Recommendation no. R (97) 7 of the committee of ministers to member states on local public services and the rights of their users. URL: [https://localgovernment.gov.mt/en/DLG/Legislation/Documents/Legislation/R\(97\)7.pdf](https://localgovernment.gov.mt/en/DLG/Legislation/Documents/Legislation/R(97)7.pdf)
16. Recommendation 61 (1999)1 on the role of local and regional mediators/ombudsmen in defending citizens' rights. URL: <https://rm.coe.int/1680719b20>.
17. European Governance A White Paper. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-01-10_en.htm.
18. Контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування (іноземний досвід). Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит Комітету Верховної Ради України. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29223.pdf>
19. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21.05.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
20. Про службу в органах місцевого самоврядування. Закон України від 17.06.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>
21. Про статус депутатів місцевих рад. Закон України від 11.07.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text>
22. Про звернення громадян. Закон України від 02.10.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
23. Про доступ до публічної інформації. Закон України від 13.01.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

24. Смоляр О.А. Теоретико-правові засади контрольної діяльності у сфері місцевого самоврядування. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2013. № 26. С. 239–249.
25. Мінакова Є.В. Правове регулювання контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування в Україні в умовах децентралізації влади та євроінтеграції. *Нове українське право*. Випуск 6. Том 2. 2022. С. 64–72.
26. Народовладдя на місцях під час воєнного стану. URL: <https://parlament.org.ua/2023/01/31/people-power-during-the-war/>
27. Кравчук М. Громадський контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правознавства*. 1 (33). 2023. С. 42–46.
28. Nalyvaiko L. R. Transparency as a democratic standard of the government functioning. *Evropský Politický a Právní Diskurs*. 2014. Svazek 1., 4. vydání. С. 51–62.
29. Nalyvaiko L., Chepik-Trehubenko O. Application of the principle of the rule of law international and national courts. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2022. № 4. (48). P. 413–419. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.4.65>

References:

1. Bodak, N.V. (2016) Realizatsiya pryntsyphu detsentralizatsiyi v Ukrayini (Implementation of the principle of decentralization in Ukraine. Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University). *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya Pravo*, 36, 2. S. 20–23.
2. Nalyvayko, L.R. (2021) Kontrol' za diyal'nistyu orhaniv mistsevoho samovryaduvannya: ponyattya i vydy, ob'yeht ta predmet (Control over the activities of local self-government bodies: concepts and types, object and subject). *Naukovyy visnyk Dnipropetrovs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 2. S. 8–13. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2021_2_3
3. Nalyvayko, L. R. (2015) Pryntsyph subsydiarnosti yak odyin iz holovnykh pryntsyphiv diyal'nosti orhaniv mistsevoho samovryaduvannya (The principle of subsidiarity as one of the main principles of the activity of local self-government bodies). *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Yurydychni nauky*, 6(1). S. 28–31. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhd_jur_2015_6\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhd_jur_2015_6(1)_8).
4. Chernenchenko, O. M. (2018) Mistseve samovryaduvannya: vlasna vidpovidal'nist' ta demokratiya (Local self-government: own responsibility and democracy. Problems of legal reform and development of civil society in Ukraine). *Problemy pravovoyi reformy ta rozbudovy hromadyans'koho suspil'stva v Ukrayini: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 19–20 zhovt. 2018 r.)*. Kharkiv, S. 27–30.
5. Stepanets', I.O. (2016) Teoretychni ta normatyvno-pravovi osnovy terytorial'noyi orhanizatsiyi vlady v Ukrayini (Theoretical and legal foundations of the territorial organization of government in Ukraine). *Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhayla Kotsyubyns'koho. Seriya «Heohrafiya»*, 28, 3–4. S. 125–133.
6. Lyalyuk, O.Yu. (2014) Terytorial'na orhanizatsiya publichnoyi vlady v Ukrayini yak konstytutsiyno-pravova katehoriya (Territorial organization of public power in Ukraine as a constitutional and legal category). *Teoriya i praktyka pravoznavstva*, 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_1_4
7. Matviyenko, A.S. (2015) Polityko-pravovi zasady terytorial'noyi orhanizatsiyi derzhavy: svitovyy dosvid i Ukrayina (Political and legal principles of the territorial organization of the state: world experience and Ukraine): *monohrafiya*. Kyiv, 376 s.
8. Cherniy, V.D. (2020) Administratyvno-pravove rehulyuvannya funktsionuvannya systemy orhaniv mistsevoho samovryaduvannya v Ukrayini: stan doslidzhenosti (Administrative and legal regulation of the functioning of the system of local self-government bodies in Ukraine: the state of research). *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya «Yurytsprudentsiya»*, 45, S. 68–72.
9. Tsabeka, A. V. (2020) Delehuvannya povnovazhen' u mekhanizmi detsentralizatsiyi orhaniv vykonavchoyi vlady v Ukrayini (Delegation of powers in the mechanism of decentralization of executive authorities in Ukraine). *Derzhava ta rehiony. Seriya: Pravo*, 2, S. 106–111. DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.18>.
10. Khriplyvets', D. Ye. (2010) Teoretychni zasady modeley mistsevoho samovryaduvannya (Theoretical foundations of models of local self-government). *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=188>.
11. Ostapchuk, V. O. (2017) Finansova detsentralizatsiya v Ukrayini: potochnyy stan ta perspektyvy rozvytku (Financial decentralization in Ukraine: current state and development prospects). *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser. «Ekonomika i menedzhment»*, 23, 2, S. 68–71.

12. Nahorny, P. O. (2017) Spetsyfika povnovazhen' mistsevykh derzhavnykh administratsiy yak sub'yektiv administratyvnoyi normotvorchoyi diyal'nosti v upravlinni rehionamy Ukrainy (The specifics of the powers of local state administrations as subjects of administrative rule-making activity in the management of the regions of Ukraine). *Forum prava*, 3, S. 134–139.
13. Nalyvayko, L., Oryeshkova, A. (2015) Hromads'kyy kontrol' v umovakh suchasnykh yevrointehratsiynykh protsesiv (Public control in the conditions of modern European integration processes). *Naukovyy visnyk Dnipropetrovs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 3, S. 47–55.
14. European Charter of Local Self-Government. URL: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/122>
15. Recommendation no. R (97) 7 of the committee of ministers to member states on local public services and the rights of their users. URL: [https://localgovernment.gov.mt/en/DLG/Legislation/Documents/Legislation/R\(97\)7.pdf](https://localgovernment.gov.mt/en/DLG/Legislation/Documents/Legislation/R(97)7.pdf)
16. Recommendation 61 (1999)1 on the role of local and regional mediators/ombudsmen in defending citizens' rights. URL: <https://rm.coe.int/1680719b20>.
17. European Governance A White Paper. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-01-10_en.htm.
18. Kontrol' za diyal'nistyu orhaniv mistsevoho samovryaduvannya (inozemnyy dosvid) (Control over the activities of local self-government bodies (foreign experience)). Informatsiyna dovidka, pidhotovlena Yevropeys'kym informatsiyno-doslidnyts'kym tsentrom na zapyt Komitetu Verkhovnoyi Rady Ukrainy. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29223.pdf>
19. Pro mistseve samovryaduvannya v Ukraini (About local self-government in Ukraine). Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
20. Pro sluzhbu v orhanakh mistsevoho samovryaduvannya (About service in local self-government bodies). Zakon Ukrainy vid 17.06.2001 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>
21. Pro status deputativ mistsevykh rad (About the status of deputies of local councils). Zakon Ukrainy vid 11.07.2002 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text>
22. Pro zvernennya hromadyan (On the appeal of citizens). Zakon Ukrainy vid 02.10.1996 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
23. Pro dostup do publichnoyi informatsiyi (On access to public information). Zakon Ukrainy vid 13.01.2011 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
24. Smolyar, O.A. (2013) Teoretyko-pravovi zasady kontrol'noyi diyal'nosti u sferi mistsevoho samovryaduvannya (Theoretical and legal principles of control activities in the field of local self-government). *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovryaduvannya*, 26, S. 239–249.
25. Minakova, Ye.V. (2022) Pravove rehulyuvannya kontrolyu za diyal'nistyu orhaniv mistsevoho samovryaduvannya v Ukraini v umovakh detsentralizatsiyi vlady ta yevrointehratsiyi (Legal regulation of control over the activities of local self-government bodies in Ukraine in conditions of decentralization of power and European integration). *Nove ukrayins'ke pravo*, 6, 2, S. 64–72.
26. Narodovladdya na mistsyakh pid chas voyennoho stanu (Local government during martial law). URL: <https://parlament.org.ua/2023/01/31/people-power-during-the-war/>
27. Kravchuk, M. (2023) Hromads'kyy kontrol' za diyal'nistyu orhaniv mistsevoho samovryaduvannya v umovakh voyennoho stanu (Public control over the activities of local self-government bodies under martial law). *Aktual'ni problemy pravoznavstva*, 1 (33), S. 42–46.
28. Nalyvaiko, L. R. (2014) Transparency as a democratic standard of the government functioning. *Evropský Politický a Právní Diskurs*, 1., 4, C. 51–62.
29. Nalyvaiko, L., Chepik-Trehubenko, O. (2022) Application of the principle of the rule of law international and national courts. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*, 4 (48), P. 413–419. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.4.65>